ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ WALTER VAN GERVEN της 24ης Ιουνίου 1992 *

Κύριε Πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

1. Η παρούσα υπόθεση έχει ως αντικείμενο αίτηση του Cour de cassation του Βελγίου για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως και αφορά το περιεχόμενο της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως μεταξύ των διακινουμένων και μη διακινουμένων εργαζομένων, που περιέχεται στον κανονισμό (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας [1].

Το υποβληθέν ερώτημα ανέκυψε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ του Βελγικού Δημοσίου, (αιτούντος της κυρίας δίκης, αναιρεσείοντος) και της Noushin Taghavi (καθής της κυρίας δίκης, αναιρεσίβλητης), αφορώσας αίτηση αυτής για τη χορήγηση βελγικών παροχών υπέρ ατόμων με ειδικές ανάγκες.

Ιστορικό

2. Η Taghavi είναι Ιρανή υπήκοος. Από της 29ης Νοεμβρίου 1971, κατοικεί στο Βέλγιο. Στις 5 Οκτωβρίου 1977, συνήψε γάμο με τον Filippo Iannino, Ιταλό υπήκοο που κατοικεί στο Βέλγιο από ηλικίας 12 ετών και ο οποίος ασκεί επίσης επαγγελματική δραστηριότητα στο εν λόγω κράτος.

Από τον Ιανουάριο του 1983, η Taghavi συντηρείται από τον σύζυγό της ο οποίος, τουλάχιστον από της ημερομηνίας αυτής, υπάγεται στο βελγικό σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως.

3. Στις 14 Νοεμβρίου 1985, η Taghavi ζήτησε μια παροχή που χορηγείται σε άτομα με ειδικές ανάγκες, στηριζόμενη σ' ένα βελγικό νόμο της 27ης Ιουνίου 1969 [2]. Σύμφωνα με το άρθρο 4 του νόμου αυτού, δικαιούνται επιδόματος τα άτομα με ειδικές ανάγκες τα οποία:

« 1. είναι Βέλγοι υπήκοοι και κατοικούν πράγματι στο Βέλγιο. Ο Βασιλέας δύναται να θεσπίζει παρεκκλίσεις από τη διάταξη αυτή, των οποίων ορίζει ο ίδιος τις προϋποθέσεις·

2. έχουν συμπληρώσει το 14ο έτος της ηλικίας τους·

3. δεν έχουν υπερβεί το 65ο ή το 60ό έτος αντιστοίχως, αναλόγως του αν πρόκειται για άνδρα ή για γυναίκα·

4. υπάγονται σε μία από τις κατηγορίες ατόμων με ειδικές ανάγκες (...) και τα οποία πάσχουν από μόνιμη ανικανότητα προς εργασία τουλάχιστον 30 %·

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ολλανδική.

1 — Όπως ενσωματώθηκε ως παράρτημα στον κανονισμό (ΕΟΚ) 2001/83 του Συμβουλίου, της 2ας Ιουνίου 1983 (ΕΕ L 230, σ. 6).

2 — Νόμος της 27ης Ιουνίου 1969 περί χορηγήσεως επιδομάτων σε άτομα με ειδικές ανάγκες (Moniteur belge της 15.7.1969, σ. 6935).

5. δεν διαθέτουν οικονομικούς πόρους το ποσό των οποίων υπερβαίνει τα καθοριζόμενα από τον Βασιλέα όρια (...)».

Η αίτηση της Taghavi απορρίφθηκε με διοικητική απόφαση της 21ης Απριλίου 1986, για τον λόγο ότι δεν πληρούσε όλες τις προϋποθέσεις που έχουν σχέση με τις χρηματικής φύσεως παροχές και ιδίως την προϋπόθεση της ιθαγενείας.

4. Κατόπιν ασκήσεως σχετικής προσφυγής, με απόφαση εκδοθείσα στις 8 Ιανουαρίου 1990, το cour du travail των Βρυξελλών έκρινε ότι παρά ταύτα η Taghavi εδικαιούτο την αιτηθείσα παροχή. Το cour du travail επικαλέσθηκε προς τούτο το άρθρο 3 του κανονισμού 1408/71, το οποίο θα εξετασθεί κατωτέρω. Το Βελγικό Δημόσιο άσκησε αναίρεση κατά της αποφάσεως αυτής, ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, ήτοι του Cour de cassation, το οποίο, στις 9 Σεπτεμβρίου 1991, αποφάσισε να υποβάλει στο Δικαστήριο το εξής ερώτημα:

«Έχουν τα άρθρα 2 και 3 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 την έννοια ότι υπάγεται στις ευεργετικές διατάξεις της νομοθεσίας κράτους μέλους που παρέχει προσωποπαγές και νομικά προστατευόμενο δικαίωμα επιδόματος υπέρ ατόμων με ειδικές ανάγκες άτομο με ειδικές ανάγκες το οποίο, χωρίς να είναι υπήκοος ενός από τα κράτη μέλη και χωρίς να έχει την ιδιότητα του μισθωτού εργαζομένου, κατοικεί στο έδαφος του κράτους μέλους όπου προβλέπεται το προαναφερθέν ιδιαίτερο δικαίωμα και είναι σύζυγος μισθωτού εργαζομένου ο οποίος υπάγεται στη νομοθεσία του ιδίου αυτού κράτους μέλους και είναι υπήκοος ενός από τα άλλα κράτη μέλη;»

Εφαρμογή του κανονισμού 1408/71

5. Το άρθρο 2, παράγραφος 1, του κανονισμού 1408/71 ορίζει, ως προς το προσωπικό πεδίο εφαρμογής του εν λόγω κανονισμού, ότι:

«Ο παρών κανονισμός ισχύει για μισθωτούς ή μη μισθωτούς που υπάγονται ή υπήχθησαν στη νομοθεσία ενός ή περισσοτέρων από τα κράτη μέλη και είναι υπήκοοι ενός από τα κράτη μέλη ή απάτριδες ή πρόσφυγες που κατοικούν στο έδαφος ενός κράτους μέλους, καθώς και για τα μέλη της οικογενείας τους και τους επιζώντες τους.»

Τα πρόσωπα επί των οποίων εφαρμόζονται κατά τα ανωτέρω οι διατάξεις του κανονισμού και τα οποία, περαιτέρω, κατοικούν στο έδαφος ενός από τα κράτη μέλη απολαύουν, κατά το άρθρο 3, του δικαιώματος που απορρέει από την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως. Κατ' αρχήν, τα πρόσωπα αυτά «υπόκεινται στις υποχρεώσεις και απολαύουν των δικαιωμάτων που απορρέουν από τη νομοθεσία κάθε κράτους μέλους υπό τους ιδίους όρους με τους υπηκόους του».

6. Δεδομένου ότι η Taghavi είναι σύζυγος Ιταλού μισθωτού εργαζομένου, επί του οποίου έχει εφαρμογή η νομοθεσία κράτους μέλους (εν προκειμένω, η βελγική νομοθεσία), εκ πρώτης όψεως, εμπίπτει στο προσωπικό πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1408/71. Δεδομένου, εξάλλου, ότι κατοικεί στο βελγικό έδαφος, φαίνεται επίσης να πληροί τις προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 3 του εν λόγω κανονισμού. Ωστόσο, το εν λόγω άρθρο δεν

της παρέχει επίσης αυτομάτως το δικαίωμα λήψεως παροχών υπό τους ιδίους όρους με τους Βέλγους υπηκόους.

Ενδείκνυται πράγματι στο πλαίσιο αυτό να γίνει διάκριση μεταξύ προσωποπαγών ή ιδίων δικαιωμάτων και αυτών ως προς τα οποία έχει επικρατήσει να αποκαλούνται « παρεπόμενα δικαιώματα » και τα οποία ένα πρόσωπο αποκτά συνεπεία της ιδιότητάς του ως μέλος της οικογενείας εργαζομένου.

7. Με την απόφαση Kermaschek [3], το Δικαστήριο δέχθηκε ότι, βάσει του κανονισμού 1408/71, τα μέλη της οικογενείας μισθωτών εργαζομένων μπορούσαν να επικαλεστούν μόνο παρεπόμενα δικαιώματα:

« Κατά συνέπεια, τίθεται το ζήτημα αν και σε ποιο βαθμό τα μέλη της οικογενείας υπηκόου κράτους μέλους πρέπει να εξομοιούνται, για την εφαρμογή του κανονισμού 1408/71 (...), προς τους ιδίους τους υπηκόους κράτους μέλους·

κατά το άρθρο 2, παράγραφος 1, του κανονισμού, αυτός " ισχύει για μισθωτούς που υπάγονται ή υπήχθησαν στη νομοθεσία ενός ή περισσοτέρων από τα κράτη μέλη [4] και είναι υπήκοοι ενός από τα κράτη μέλη ή απάτριδες ή πρόσφυγες που κατοικούν στο έδαφος ενός κράτους μέλους, καθώς και για τα μέλη της οικογενείας τους και τους επιζώντες τους "·

ήδη η αντιδιαστολή που υποδηλώνει η χρήση του όρου " καθώς και " καταδεικνύει ότι η εν λόγω διάταξη αφορά δύο σαφώς διακρινόμενες κατηγορίες: τους εργαζομένους αφενός και τα μέλη των οικογενειών τους και τους επιζώντες τους αφετέρου (...)

ενώ τα πρόσωπα που υπάγονται στην πρώτη κατηγορία μπορούν να αξιώνουν τα δικαιώματα προς παροχές στα οποία αναφέρεται ο κανονισμός ως ίδια δικαιώματα, τα πρόσωπα που υπάγονται στη δεύτερη κατηγορία δεν μπορούν να αξιώνουν παρά τα παρεπόμενα δικαιώματα, που αποκτώνται βάσει της ιδιότητας του μέλους της οικογενείας ή επιζώντος εργαζομένου, ήτοι προσώπου ανήκοντος στην πρώτη κατηγορία. » [5]

Βασιζόμενο στις σκέψεις αυτές, το Δικαστήριο έκρινε ότι μέλος της οικογενείας — υπήκοος ή μη κράτους μέλους — διακινουμένου εργαζομένου μπορεί να απολαύει δικαιωμάτων δυνάμει του κανονισμού 1408/71 ως μέλος της οικογενείας ανέργου (παρεπόμενο δικαίωμα), αλλά όχι ως άνεργος (προσωποπαγές δικαίωμα):

« Τα μέλη των οικογενειών (διακινουμένων, ανέργων) εργαζομένων δικαιούνται τις παροχές που προβλέπονται από τις οικείες νομοθεσίες για τα μέλη της οικογενείας των ανέργων εργαζομένων, εξυπακουομένου ότι η ιθαγένεια των εν λόγω μελών της οικογενείας στο πλαίσιο αυτό είναι αδιάφορη. »

Το γεγονός ότι πρέπει να γίνεται διάκριση μεταξύ των προσωποπαγών και των παρεπομένων δικαιωμάτων κατά τα ανωτέρω για την οροθέτηση του προσωπικού πεδίου εφαρμογής

3 — Απόφαση της 23ης Νοεμβρίου 1976, 40/76 (Jurispr. 1976, σ. 1669).

4 — Τμήμα του κειμένου της σκέψεως αυτής δεν περιλαμβάνεται στο ολλανδικό κείμενο της Συλλογής αλλά περιλαμβάνεται στο γαλλικό και γερμανικό κείμενο. Στην παρούσα υπόθεση, η γλώσσα διαδικασίας ήταν τα γερμανικά.

5 — Απόφαση Kermaschek, σκέψεις 5 έως 7.

του κανονισμού 1408/71 επιβεβαιώθηκε μεταγενέστερα από το Δικαστήριο με τις αποφάσεις Frascogna [6] (που αφορούσε ένα ειδικό επίδομα γήρατος), Deak [7] (που αφορούσε επιδόματα αναμονής υπέρ των νέων που αναζητούν εργασία) και Zaoui [8] (που αφορούσε συμπληρωματικό επίδομα υπέρ συνταξιούχων) [9].

8. Σύμφωνα με το προδικαστικό ερώτημα, το δικαίωμα προς παροχή χρηματικής φύσεως που χορηγείται σε άτομα με ειδικές ανάγκες από το Δημόσιο στο Βέλγιο αποτελεί «ίδιο δικαίωμα νομικώς προστατευόμενο». Από αυτό συνάγεται ότι το εν λόγω δικαίωμα δεν παρέχεται στα άτομα με ειδικές ανάγκες βάσει της ιδιότητάς τους ως μέλη της οικογενείας εργαζομένου και, κατά συνέπεια, αποτελεί προσωποπαγές δικαίωμα κατά την έννοια που προσδίδεται στον όρο στο κοινοτικό δίκαιο [10]. Επομένως, σύμφωνα με την προπαρατεθείσα νομολογία, η Taghavi δεν μπορεί να επικαλεσθεί τον κανονισμό 1408/71 για να αξιώσει το εν λόγω δικαίωμα έναντι του Βελγικού Δημοσίου.

Εφαρμογή του κανονισμού 1612/68

9. Πρέπει κατ' αρχάς να επισημανθεί ότι το υποβληθέν από το αιτούν δικαστήριο ερώτημα αναφέρεται μόνο στην ερμηνεία του κανονισμού 1408/71 και δεν εκτείνεται στον κανονισμό (ΕΟΚ) 1612/68 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968, περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητας [11]. Ωστόσο, προκειμένου να δώσει στο δικαστήριο που του υπέβαλε ορισμένο προδικαστικό ερώτημα μία χρήσιμη απάντηση, το Δικαστήριο ενδέχεται να χρειαστεί να λάβει υπόψη κανόνες κοινοτικού δικαίου στους οποίους δεν αναφέρθηκε το εθνικό δικαστήριο στο πλαίσιο του ερωτήματός του [12]. Εξάλλου, στο παρελθόν, το Δικαστήριο εξέτασε επανειλημμένως σε προδικαστικές αποφάσεις του τη δυνατότητα εφαρμογής του κανονισμού 1612/68, μολονότι το αιτούν δικαστήριο είχε αναφερθεί μόνο στον κανονισμό 1408/71 [13].

10. Και στην παρούσα υπόθεση, ενδείκνυται να εξεταστεί αν η Taghavi μπορεί να επικαλεστεί τον κανονισμό 1612/68. Οι διάδικοι άλλωστε διατύπωσαν παρατηρήσεις επ' αυτού ενώπιον του Δικαστηρίου. Στο άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 1612/68 προβλέπεται ότι εργαζόμενος υπήκοος κράτους μέλους απολαύει των ιδίων κοινωνικών πλεονεκτημάτων με τους ημεδαπούς εργαζομένους. Στην απόφαση Lebon, το Δικαστήριο δέχθηκε ρητά ότι η αρχή αυτή της ίσης μεταχειρίσεως ημεδαπών και διακινουμένων εργαζομένων ισχύει και ως προς τα πλεονεκτήματα που αναγνωρίζονται στα μέλη της οικογενείας του εργαζομένου και ότι, κατά συνέπεια, τα εν λόγω μέλη της οικογενείας μπορούν εμμέσως να επικαλούνται την εν λόγω αρχή [14].

11. Δεν μπορεί να υπάρξει αμφιβολία περί του ότι οι παροχές υπέρ ατόμων με ειδικές ανάγκες εμπίπτουν στο *καθ' ύλη* πεδίο εφαρμογής του κανομισμού 1612/68, υπό την έννοια ότι συνιστούν κοινωνικό πλεονέκτημα

6 — Απόφαση της 6ης Ιουνίου 1985, 157/84 (Συλλογή 1985, σ. 1739, σκέψη 15).

7 — Απόφαση της 20ής Ιουνίου 1985, 94/84 (Συλλογή 1985, σ. 1873, σκέψεις 10 έως 16).

8 — Απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 1987, 147/87 (Συλλογή 1987, σ. 5511).

9 — Βλ. επίσης τις προτάσεις μου που αναπτύχθηκαν προς της εκδόσεως της αποφάσεως της 31ης Ιανουαρίου 1991, C-18/90, Kziber (Συλλογή 1991, σ. I-208)

10 — Στο άρθρο 4 του νόμου του 1969 επιβάλλονται προϋποθέσεις ιθαγενείας και κατοικίας αλλά όχι συγγενείας.

11 — ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 33. Οι τροποποιήσεις του κανονισμού 1612/68 που επέφεραν οι κανονισμοί (ΕΟΚ) 312/76, της 9ης Φεβρουαρίου 1976 (ΡΒ 1976, L 39, σ. 2), δεν παρουσιάζουν ενδιαφέρον εν προκειμένω.

12 — Αποφάσεις της 20ής Μαρτίου 1986, 35/85, Tissier (Συλλογή 1986, σ. 1207, σκέψη 9), και της 12ης Δεκεμβρίου 1990, C-241/89, SARPP (Συλλογή 1990, σ. I-4695, σκέψη 8). Βλ. επίσης την επόμενη υποσημείωση.

13 — Αυτό συνέβη ιδίως στην απόφαση της 27ης Μαρτίου 1985, 249/83, Hoeckx (Συλλογή 1985, σ. 973), και στις αποφάσεις Frascogna και Deak, προπαρατεθείσες.

14 — Απόφαση της 18ης Ιουνίου 1987, 316/85, (Συλλογή 1987, σ. 2811, σκέψεις 11 και 12).

που μπορεί να αναγνωριστεί σε εργαζόμενο υπήκοο κράτους μέλους. Πράγματι, κατά πάγια νομολογία, ο όρος « κοινωνικά πλεονεκτήματα » που περιέχεται στο άρθρο 7, παράγραφος 2, καλύπτει « όλα τα πλεονεκτήματα τα οποία, ανεξαρτήτως του αν συνδέονται προς ορισμένη σύμβαση εργασίας ή όχι, χορηγούνται εν γένει στους ημεδαπούς εργαζομένους, κυρίως λόγω της αντικειμενικής ιδιότητάς τους ως εργαζομένων ή απλώς και μόνο λόγω της κατοικίας τους επί του εθνικού εδάφους, και η επέκταση των οποίων στους εργαζομένους που είναι υπήκοοι άλλων κρατών μελών φαίνεται για τον λόγο αυτό ικανή να διευκολύνει τη διακίνησή τους εντός της Κοινότητας » [15]. Εξάλλου, με την απόφαση Inzirillo το Δικαστήριο έκρινε ότι:

« το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του άρθρου 7, παράγραφος 2 (του κανονισμού 1612/68), πρέπει να οροθετείται κατά τρόπον ώστε να καλύπτει τα παντός είδους κοινωνικά και φορολογικά πλεονεκτήματα, ανεξαρτήτως του αν αυτά συνδέονται ή όχι με σύμβαση εργασίας, όπως επιδόματα υπέρ ενηλίκων ατόμων με ειδικές ανάγκες που παρέχονται από ένα κράτος μέλους στους υπηκόους του, δυνάμει νομοθετικού καθεστώτος που παρέχει νομικώς προστατευόμενο δικαίωμα για τη λήψη επιδόματος » [16].

12. Επικαλούμενο ωστόσο την απόφαση Zaoui που προπαρατέθηκε [17], το Βελγικό Δημόσιο αμφισβητεί ότι η Taghavi καλύπτεται και από το *προσωπικό* πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1612/68, δεδομένου ότι ο σύζυγός της κατοικεί στο Βέλγιο από της ηλικίας των 12 ετών και, κατά συνέπεια, ουδέποτε άσκησε το δικαίωμα ελεύθερης διακίνησης στο εσωτερικό της Κοινότητας. Στην περίπτωσή του, όπως αντιλαμβάνομαι τη συλλογιστική αυτή, το επίδομα υπέρ ατόμων με ειδικές ανάγκες δεν είναι ικανό να διευκολύνει τη διακίνηση του εργαζομένου για τον οποίο πρόκειται. Δεν συμμερίζομαι την άποψη αυτή.

Το Δικαστήριο έχει βεβαίως δεχθεί ότι οι διατάξεις της Συνθήκης περί ελεύθερης διακινήσεως των εργαζομένων δεν μπορούν να εφαρμόζονται σε περιπτώσεις που δεν παρουσιάζουν κανένα σύνδεσμο προς οποιαδήποτε από τις καταστάσεις που διέπει το κοινοτικό δίκαιο [18]. Εκκινώντας από τη βάση αυτή, το Δικαστήριο αρνήθηκε, με τις αποφάσεις Μορσον και Jhanjan [19], Zaoui [20], και Dzodzi [21], να εφαρμόσει τον κανονισμό 1612/68 σε διαφορές αφορώσες τα μέλη της οικογενείας εργαζομένων που κατοικούσαν και/ή εργάζονταν ανέκαθεν στο κράτος μέλος του οποίου ήσαν επίσης υπήκοοι [22]. Το Δικαστήριο στήριξε τις αποφάσεις αυτές όχι μόνο στο γράμμα αλλά και στον σκοπό του κοινοτικού δικαίου. Πράγματι, δεν υπήρχε περίπτωση τα μη αναγνωρισθέντα πλεονεκτήματα να μπορούσαν να συμβάλλουν στην « εξάλειψη οποιασδήποτε διαφοράς μεταχειρίσεως μεταξύ ημεδαπών εργαζομένων και εργαζομένων *υπηκόων των άλλων κρατών μελών* » (η υπογράμμιση δική μου) [23].

Αντίθετα, ο σύζυγος της Taghavi δεν εργάζεται ούτε κατοικεί στο έδαφος του κράτους μέλους του οποίου είναι υπήκοος. Είναι Ιταλός υπήκοος που κατοικεί στο Βέλγιο όπου και ασκεί

15 — Αποφάσεις της 31ης Μαΐου 1979, 207/78, Even (Jurispr. 1979, σ. 2019, σκέψη 22)· της 14ης Ιανουαρίου 1982, 65/81, Reina, (Συλλογή 1982, σ. 33, σκέψη 12)· της 12ης Ιουλίου 1984, 261/83, Castelli (Συλλογή 1984, σ. 3199, σκέψη 11)· της 27ης Μαρτίου 1985, Hoeckx, προπαρατεθείσα, σκέψη 20, και 122/84, Scrivner (Συλλογή 1985, σ. 1027, σκέψη 24)· της 6ης Ιουνίου 1985, Frascogna, προπαρατεθείσα, σκέψη 20· της 20ής Ιουνίου 1985, Deak, προπαρατεθείσα, σκέψη 20· της 17ης Απριλίου 1986, 59/85, Reed (Συλλογή 1986, σ. 1283, σκέψη 26), και της 21ης Ιουνίου 1988, 39/86, Lair (Συλλογή 1988, σ. 3161, σκέψη 21).

16 — Απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 1976, 63/76 (Jurispr. 1976, σ. 2057, σκέψη 21).

17 — Σκέψεις 15 και 16.

18 — Αποφάσεις της 28ης Μαρτίου 1979, 175/78, Saunders (Jurispr. 1979, σ. 1129, σκέψη 11)· της 28ης Ιουνίου 1984, 180/83, Μοσερ (Συλλογή 1984, σ. 2539, σκέψη 15), και της 23ης Ιανουαρίου 1986, 298/84, Iorio (Συλλογή 1986, σ. 247). Βλ. επίσης τις τρεις κατωτέρω υποσημειώσεις.

19 — Απόφαση της 27ης Οκτωβρίου 1982, 35/82 και 36/82 (Συλλογή 1982, σ. 3723, σκέψεις 15 και 17).

20 — Σκέψεις 15 και 16.

21 — Απόφαση της 18ης Οκτωβρίου 1990, C-297/88 και C-197/89 (Συλλογή 1990, σ. I-3763, σκέψεις 23 έως 28).

22 — Βλ. επίσης τις προτάσεις μου της 6ης Μαΐου 1992 στην υπόθεση C-78/91, Hughes, αποφάσεις της 16ης Ιουλίου 1992, Συλλογή 1992, σ. I-4839, I-4849.

23 — Απόφαση Even, προπαρατεθείσα, σκέψη 21.

επαγγελματική δραστηριότητα. Επομένως, σε αντίθεση προς τις περιπτώσεις στις οποίες αναφέρονται οι προπαρατεθείσες αποφάσεις, η κατάστασή του χαρακτηρίζεται πράγματι από στοιχεία που τη συνδέουν με τις καταστάσεις που διέπονται από το κοινοτικό δίκαιο. Επομένως, η εφαρμογή του κανονισμού 1612/68 είναι καθ' όλα σύμφωνη προς τους σκοπούς του κοινοτικού δικαίου. Πράγματι, κανένα στοιχείο περιεχόμενο στον κανονισμό δεν επιτρέπει να υποτεθεί ότι, όπως υποστηρίζει το Βελγικό Δημόσιο, ο κανονισμός εφαρμόζεται μόνο στην περίπτωση των εργαζομένων που έχουν εργαστεί σε περισσότερα από ένα κράτη μέλη και όχι στους εργαζομένους που εργάζονταν ανέκαθεν σε ένα και μόνο κράτος μέλος, διαφορετικό από αυτό του οποίου έχουν την ιθαγένεια.

13. Όπως και η Επιτροπή, φρονώ, κατά συνέπεια, ότι ο κανονισμός 1612/68 έχει εφαρμογή τόσο ratione materie όσο και ratione personae στην περίπτωση που μας απασχολεί εν προκειμένω [24].

Ωστόσο, είναι σημαντικό να οροθετηθεί επακριβώς η έννοια και οι συνέπειες της αρχής της απαγορεύσεως διακρίσεων εις βάρος των διακινουμένων εργαζομένων. Σύμφωνα με το άρθρο 7 του κανονισμού 1612/68, η εν λόγω διάταξη συνεπάγεται ότι εργαζόμενος υπήκοος κράτους μέλους απολαύει, στο έδαφος των άλλων κρατών μελών, των ιδίων πλεονεκτημάτων με τους ημεδαπούς εργαζομένους. Ομοίως, το μέλος οικογενείας διακινουμένου εργαζομένου που είναι υπήκοος κράτους μέλους πρέπει να μπορεί να απολαύει, στο έδαφος άλλων κρατών μελών, των ιδίων πλεονεκτημάτων με τα μέλη της οικογενείας ημεδαπών εργαζομένων, όπως βεβαιώνει το Δικαστήριο στις αποφάσεις Cristini [25], Frascogna [26] και Bernini [27].

Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο υπέβαλε στη Βελγική Κυβέρνηση το ακόλουθο συμπληρωματικό ερώτημα:

« Πρόσωπο που πληροί όλες τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στο άρθρο 4 του νόμου του 1969, έστω και αν δεν είναι υπήκοος κράτους μέλους της ΕΟΚ, μπορεί να αξιώσει τα επιδόματα με βάση το γεγονός και μόνον ότι ο σύζυγός του είναι Βέλγος υπήκοος; »

Στις 26 Μαΐου 1992, η Βελγική Κυβέρνηση έδωσε αρνητική απάντηση στο ερώτημα αυτό.

14. Δεδομένου ότι όπως φαίνεται ο βελγικός νόμος της 27ης Ιουνίου 1969 δεν παρέχει δικαίωμα παροχών προβλεπομένων για άτομα με ειδικές ανάγκες υπέρ των συζύγων μη υπηκόων κράτους μέλους της Κοινότητας ημεδαπών εργαζομένων, τίθεται το ερώτημα μήπως αυτό αποτελεί επαρκή λόγο για τη μη χορήγηση τέτοιας παροχής και στην Taghavi, σύζυγο μη υπήκοο κράτους μέλους της Κοινότητας διακινουμένου εργαζομένου υπηκόου άλλου κράτους μέλους. Διατυπούμενο κατά

24 — Το εφαρμοστέο του κανονισμού ratione loci ορθώς δεν αμφισβητείται.

25 — Απόφαση της 30ής Σεπτεμβρίου 1975, 32/75 (Jurispr. 1975, σ. 1085, σκέψεις 14 και 15). Το Δικαστήριο έκρινε ότι αν η χήρα και τα ανήλικα τέκνα ημεδαπού προσώπου έχουν δικαίωμα λήψεως των εν λόγω καρτών (κάρτες εκπτώσεως στους σιδηροδρόμους), στην περίπτωση που είχε υποβληθεί σχετική αίτηση από τον πατέρα προ του θανάτου του, το ίδιο πρέπει να ισχύει στην περίπτωση που ο αποθανών πατέρας ήταν διακινούμενος εργαζόμενος υπήκοος άλλου κράτους μέλους (σκέψη 15).

26 — Το Δικαστήριο αναφέρει στη σκέψη 24 ότι η υποχρέωση που επιβάλλεται στους ανιόντες των εργαζομένων υπηκόων κράτους μέλους να έχουν διαμείνει ορισμένο αριθμό ετών στο έδαφος κράτους μέλους συνιστά διάκριση αντίθετη προς το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 1612/68 οσάκις δεν επιβάλλεται και στους ανιόντες των ημεδαπών εργαζομένων.

27 — Απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 1992, C-3/90 (Συλλογή 1992, σ. I-1071, σκέψη 29). Στην περίπτωση αυτή, το Δικαστήριο έκρινε ότι το τέκνο διακινουμένου εργαζομένου υπηκόου κράτους μέλους δικαιούται χρηματοδοτήσεως σπουδών υπό τους ιδίους όρους με τα τέκνα των ημεδαπών εργαζομένων, τουλάχιστον οσάκις ο εν λόγω διακινούμενος εργαζόμενος βαρύνεται ακόμη με τη συντήρηση του τέκνου του.

γενικότερο τρόπο, το εν λόγω ερώτημα τίθεται ως εξής: η αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων που περιέχεται στο άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 1612/68 έχει ως συνέπεια ότι κοινωνικά πλεονεκτήματα τα οποία, λόγω ιθαγενείας, δεν αναγνωρίζονται στα μέλη της οικογενείας ημεδαπών εργαζομένων μπορούν να μη αναγνωρίζονται για τον ίδιο λόγο και στα μέλη της οικογενείας διακινουμένων εργαζομένων άλλων κρατών μελών;

15. Στην απόφαση της 20ής Ιουνίου 1985, Deak, προπαρατεθείσα, το Δικαστήριο έδωσε στο ερώτημα αυτό αρνητική απάντηση.

Η υπόθεση Deak αφορούσε την άρνηση των βελγικών αρχών να χορηγήσουν επιδόματα αναμονής υπέρ νέων εργαζομένων στον κύριο Deak, Ούγγρο υπήκοο που κατοικούσε στο Βέλγιο στην οικία της μητέρας του, Ιταλίδας διακινουμένης εργαζομένης. Η άρνηση παροχής των επιδομάτων αναμονής στον Deak στηρίχθηκε στην ουγγρική ιθαγένειά του. Πράγματι, η οικεία βελγική νομοθεσία προέβλεπε ότι τέτοιου είδους παροχές δεν μπορούσαν να χορηγηθούν στους αλλοδαπούς και στους απάτριδες παρά μόνο « εντός των ορίων διεθνούς συμβάσεως ». Δεδομένου ότι το Βέλγιο και η Ουγγαρία δεν είχαν συνάψει σχετική σύμβαση, τα τέκνα Βέλγων υπηκόων με ουγγρική ιθαγένεια δεν μπορούσαν επίσης να αξιώσουν τα επιδόματα αναμονής. Ωστόσο, το Δικαστήριο δέχθηκε ότι:

« (...) κατά το άρθρο 7 του κανονισμού 1612/68, ένα κράτος μέλος δεν μπορεί να αρνηθεί σε εξαρτώμενα τέκνα εργαζομένου, υπηκόου άλλου κράτους μέλους, τη χορήγηση των επιδομάτων που προβλέπει η δική του νομοθεσία υπέρ των νέων οι οποίοι αναζητούν εργασία, λόγω της αλλοδαπής ιθαγένειας των τέκνων αυτών » (σκέψη 24).

« Το συμπέρασμα αυτό δεν μεταβάλλεται από το γεγονός ότι, όπως στην περίπτωση που αναφέρει το εθνικό δικαστήριο, το εν λόγω τέκνο δεν είναι υπήκοος κράτους μέλους, αλλά υπήκοος τρίτης χώρας. » (σκέψη 25)

« Πράγματι, όπως ορθώς παρατήρησε η Επιτροπή, η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως που καθιερώνει το άρθρο 7 του κανονισμού 1612/68 έναντι των εργαζομένων υπηκόων κράτους μέλους και εμμέσως των μελών της οικογενείας τους εφαρμόζεται ανεξάρτητα από την ιθαγένεια των μελών αυτών. Αυτό επιβεβαιώνεται ρητά από το κείμενο του άρθρου 11 του εν λόγω κανονισμού, όπου ορίζεται ότι ο σύζυγος και τα τέκνα, τα οποία είναι κάτω των 21 ετών ή αυτά που συντηρεί υπήκοος κράτους μέλους που ασκεί στην επικράτεια ενός κράτους μέλους μισθωτή ή μη μισθωτή δραστηριότητα, έχουν το δικαίωμα να αναλαμβάνουν οποιαδήποτε μισθωτή δραστηριότητα στο σύνολο της επικράτειας του κράτους αυτού " ακόμη και αν δεν έχουν την ιθαγένεια κράτους μέλους ". » (σκέψη 26)

Αξίζει να δοθεί ιδιαίτερη σημασία στον τρόπο με τον οποίο το Δικαστήριο αιτιολόγησε την άποψή του ότι η χορήγηση επιδομάτων αναμονής σε τέκνα διακινουμένων εργαζομένων δεν μπορεί να εξαρτηθεί από οποιαδήποτε προϋπόθεση ιθαγενείας:

« Πράγματι, ο εργαζόμενος που φροντίζει να εξασφαλίσει στα τέκνα του τις κοινωνικές παροχές που προβλέπουν οι νομοθεσίες των κρατών μελών προς υποστήριξη των νέων οι οποίοι αναζητούν εργασία δεν θα ενθαρρυνόταν να παραμείνει στο κράτος μέλος που έχει εγκατασταθεί και εξεύρει την απασχόλησή του, αν το κράτος αυτό μπορούσε να αρνηθεί στα τέκνα του, λόγω της αλλοδαπής ιθαγενείας τους, τις εν λόγω παροχές. Το απο-

τέλεσμα αυτό, όπως διασαφηνίστηκε με την απόφαση (Inzirillo), θα αντιστρατευόταν τον σκοπό που επιδιώκεται με την αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητας. » (σκέψη 23)

16. Φρονώ ότι η διατυπωθείσα στην απόφαση Deak άποψη, που στηρίζεται στην αρχή της ελεύθερης διακίνησης, βαίνει πέραν των όσων επιβάλλει η αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων και μόνο, όπως αυτή εκτέθηκε ανωτέρω (σημείο 13). Ωστόσο, η άποψη αυτή με ωθεί να συνταχθώ με τη θέση που υποστηρίζει η Επιτροπή και να καταλήξω στο συμπέρασμα ότι, στο παρόν στάδιο εξελίξεως της νομολογίας, η Taghavi μπορεί να επικαλεστεί τον κανονισμό 1612/68 για να αξιώσει από το Βελγικό Δημόσιο τη χορήγηση επιδομάτων υπέρ ατόμων με ειδικές ανάγκες [28]. Πράγματι, αν επιτρεπόταν στο Βελγικό Δημόσιο να αρνηθεί τη χορήγηση τέτοιων επιδομάτων στην Taghavi λόγω της ιθαγενείας της, ο σύζυγός της θα μπορούσε να παροτρυνθεί, κατά τα αναφερόμενα στην υπόθεση Deak, « να μην παραμείνει στο κράτος μέλος όπου έχει εγκατασταθεί και εξεύρει την απασχόλησή του ».

17. Τέλος, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου ως εξής:

« 1) Μέλος της οικογενείας διακινουμένου μισθωτού εργαζομένου υπηκόου κράτους μέλους δεν μπορεί να επικαλεστεί τον κανονισμό (ΕΟΚ) 1408/71 προκειμένου να του χορηγηθεί επίδομα προβλεπόμενο για άτομα με ειδικές ανάγκες σε άλλο κράτος μέλος εφόσον, στο τελευταίο αυτό κράτος μέλος, τα άτομα με ειδικές ανάγκες έχουν μόνο προσωποπαγές δικαίωμα για τη λήψη του εν λόγω επιδόματος.

2) Το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 απαγορεύει την άρνηση χορηγήσεως από κράτος μέλος επιδόματος υπέρ ατόμων με ειδικές ανάγκες στον σύζυγο, μη υπήκοο κράτους μέλους της Κοινότητας, διακινουμένου εργαζομένου υπηκόου άλλου κράτους μέλους, λόγω της αλλοδαπής ιθαγενείας του συζύγου αυτού. »

28 — Βλ. την απόφαση της 7ης Μαΐου 1986, 131/85, Gül (Συλλογή 1986, σ. 1573), όπου το Δικαστήριο φαίνεται να υιοθετεί την άποψη που εξέφρασε στην απόφαση Deak όσον αφορά το άρθρο 11 του κανονισμού 1612/68.